

Dagens frågor

Nyföretagandets villkor

Under en följd av år har intresset för att etablera nya småföretag — en oundgänglig kraftkälla i en industriell ekonomi — varit svagt. Beskattningen, de sociala avgifterna och de byråkratiska kontrollmekanismerna har varit motverkande faktorer. Den nya trygghetslagstiftningen med dess hårda krav på arbetsgivarna har ytterligare bidragit till att avhålla från initiativ.

Nu förestår en reform av § 32 i kollektivavtalslagen — den som hittills låtit arbetsgivaren helt bestämma över företagets yttre och inre verksamhet. En omfördelning av inflytandet därvidlag till de anställdas förmån är visserligen berättigad som en metod att bryga över klyftan mellan kapitalägare och löntagare. Reformen i den riktningen borde rimligen leda till en förstärkt samhörighets- och lojalitetskänsla gentemot det egna företaget. Så långt kan en reform av § 32 tänkas medföra stora fördelar på längre sikt.

Men det vill till att problemen blir utredda ordentligt. Eljest kan man komma att genomföra en lagstiftning, som inte fungerar i praktiken och som i värsta fall skulle kunna bryta ner den höga effektivitet, som vi har i svenskt näringsliv.

Än är det för tidigt att gå in närmare i sakkussionen kring majoritets- resp minoritetsförslagen om reformen av § 32. Först när remissförfarandet avslutats lär det bli möjligt att få en klarare bild av svårigheter, fördelar och nackdelar.

Redan nu är det emellertid klart att vilka principlösningar man än stannar för måste det skapas särskilda regler för de små företagens del. Eljest kan deras situation bli så svår att det blir tvärstopp för nyföretagandet och massnedläggelse av de nu etablerade. Vi kan få en företagsstruktur, där det bara finns stora och mellanstora företag å ena sidan och ett — låt vara stort antal — små familjeföretag, där det inte finns andra anställda än familjemedlemmar. En tendens i den riktningen är redan

skönjbar.

Problemet är att småföretagaren i regel tar en direkt personlig risk med det av honom insatta kapitalet. Går företaget illa kan han drabbas av en personlig ekonomisk katastrof. Den risken vill han inte bära om han inte får ha det avgörande inflytandet inom och över företaget.

Vid sidan av möjligheten att utforma särskilda arbetsrättsliga regler för småföretagen — i lag eller kollektivavtal — kan man använda en juridisk konstruktion, där alla engagerade från början är delägare. Medinflytande förutsätter rätteligen delaktighet i risktagandet. På den höga risknivå det här ofta är fråga om blir det förmodligen nödvändigt att starkare hävda denna princip.

En anpassning av kommanditbolagets rättsliga konstruktion till det ökande behovet i framtiden av samarbetsformer mellan kapital och arbete är möjligen en lämplig väg att gå. Om så sker kan man hoppas att småföretagen blir en grogrund för ett praktiskt förverkligande av idén om en ägardemokrati.

Vänstervridningen igen

Radiolyssnare och TV-tittare ställer sig säkert många gånger frågan vad de kan göra för att motverka den ständiga vänstervridningen och tendentiösa vinklingen i radio- och TV-program.

En av möjligheterna är att anmäla program för radionämnden. Denna brukar dock ta god tid på sig. Dessutom är den som regel tämligen försiktig med att fälla program. I tveksamma fall friar den vanligen, vilket det knappast finns någonting principiellt att invända mot.

Det kan dock löna sig att vända sig dit. Det har några uppmärksamma ungdomar från moderata ungdomsförbundets förening i Fliseröd i Kalmar län visat. De anmälde ett av den starkt vänstervridna radions ungdomsredaktions program, kallat "Torsdag med ungdomsredaktionen i Luleå". Skälet var enligt en av

anmälarna att programmet — som sändes i våras — innehöll "en vidrig kommunistpropaganda som glorifierade kommunistiskt våld och förtryck och hånade demokratin, främst i vårt land, och hånade statsministern och svensk socialdemokrati". Karakteristiken gällde ett "antimilitaristiskt" spel som uppfördes av "Stålspeglarna", en kommunistisk musikteatergrupp som även spelar på skolor och ungdomsgårdar i syfte att sprida sina antidemokratiska läror.

Spelet gick ut på att arbetarna inte längre som i tidigare krig skulle slåss om "borgarnas" profiter och låta "kapitalisterna" leda dem mot varandra. I en avslutande sång hette det: "En dag skall vi göra slut på utslagning, elände, krig och förnedring. Då hjälper det inte med böner till Gud, det är då vi behöver din kunskap om vapen. Då skall du gripa ditt gevär och leda den rätta vägen ur förtrycket. Skjut på borgare och avvärj dom. Det är så vi skall segra för alltid."

Till sitt försvar framhöll ungdomsredaktionen i Luleå bl a att man vill "uppmuntra till fortsatt och egen aktivitet bland ungdomar som passiviserats av den kommersiella ungdomskulturen". Den aktivitet det statliga radiomonopolet skulle uppmuntra är således ingenting annat än mord och uppror.

Programmet fälldes av en enhällig radionämnd. Denna fastslog att spelet, genom att mana arbetarna att gripa till vapen, tog avstånd från den fria politiska åsiktsbildningen. Inget bemötande av spelets maningar förekom. Radionämnden fann därför, föga överraskande, att inslaget stred mot kravet att Sveriges Radio skall hävda de grundläggande demokratiska värdena.

I detta sammanhang är ett avslöjande värt att notera. Det gjordes av TV-producenten Hans Hederberg i en artikel i Dagens Nyheter i januari i år.

Hederberg erkände öppet att vissa producenter inom Sveriges Radio använder programmen till att driva egna "teser". "Det

finns de som ser sin egen programverksamhet som en del i en radikal rörelse utanför företaget."

Där bekräftar alltså en av företagets egna producenter att det finns en vänstermaffia, som hämningslöst utnyttjar de stora möjligheter som främst TV ger att driva egen vänstervriden agitation. Deras verksamhet beivras alldeles otillräckligt av radioledningen. Varför?

Sveriges Radios ekonomiska svårigheter har på senare tid diskuterats ingående. Men de verkliga problemen, de som skapat en konstant förtroendekris mellan företaget och dess konsumenter, ligger på ett helt annat plan. De beror på att man kostar på sig lyxen att hålla sig med medarbetare som saknar sinne för objektivitet och saklighet och som inte tvingas inse det speciella ansvar det innebär att fungera inom ett medium som dels är ett monopol, dels har den i särklass största genomslagskraften av alla.

Alkoholtester i trafiken

För att förmå bilister att avstå från alkoholförtäring även inom den begränsade ram, som inte är straffbar, skall nu ytterligare ett medel prövas. Som led i en försöksverksamhet får polisen inom vissa län rätt att vid kontroller begära att bilförare underkastar sig alkoholtest. Proven skall ske slumpvis och utan att någon misstanke mot vederbörande behöver föreligga. Tanken förefaller vara att det skall gå att skrämman människor bort från alkoholen och på detta sätt nå målet, en säkrare trafik.

Eftersom man vet vad "försöksverksamhet" i statens regi brukar leda till, nämligen till ett nytt tvång, finns det skäl att följa utvecklingen på detta område. Avsikten är naturligtvis god, nämligen att hindra alkoholförbrukning att köra bil. Men de som i lagens mening inte har rätt att föra bil drabbas inte av proven: om de blir stoppade, kan de undersökas eftersom de blir misstänkta. De flesta bilister i normal trafik torde ha varken lust eller råd

att riskera någonting genom att använda sprit i samband med körning. Man kan därför vänta, och kanske rent av hoppas, att de kommer att reagera ganska bestämt inför det nya systemet.

Ty det är självklart att personer som vet med sig att de kör lagligt kommer att känna kontrollen som ett grovt ingrepp mot deras personliga integritet. Trots att de ej är alkoholpåverkade och trots att polisen inte har någon anledning till misstanke mot dem, kan de på öppen landsväg tvingas att undergå ett prov, som bara kan jämföras med offentlig kroppsvisitation. På flygplatser förekommer numera sådana och de känns förnedrande, men de sker dock i enrum. På landsvägen skall alkoholtester försiggå inför öppen ridå.

För att minska slitningar, protester och rent av bråk bör den kontrollerande polisen vara skyldig att till bilisten lämna ett frågeformulär och ett adresserat kuvert. Han eller hon skall uppmanas att beskriva sin reaktion efter vad som minst sagt varit en närgångenhet. Myndigheten, som mottar brevet, är ju som sådan okänslig för vad en enskild människa upplever som orätt. Men den är skyldig att registrera inkommande skrivelser, och så går det möjligen att få veta vad svenska folket tål av sin överhet. "Försöken" kan kanske bli alltför påfrestande.

Den andra saken att iakttaga i sammanhanget gäller polisen. Polismakten har allt intresse av att stå i så nära och gott förhållande till allmänheten som möjligt. Mycket görs numera för att man skall komma därefter. Detta är en lycklig utveckling, men den är inte lätt att genomföra, och trafikpolisen befinner sig alltid i en utsatt ställning. Reaktionen mot vad som måste kännas som trakasserier och som personliga obehag kommer självklart att gå ut över polisen. Däråt är ingenting att göra; polisen är försatt i en otrevlig tvångssituation. Från ledningens sida bör dock lämnas tydliga anvisningar om taktfullhet och hänsyn. Slum-

pen, dvs den enskilda polismannens uppträdande, kan styras.

Hartling vann — och förlorade

"Jag har räknat efter, hur många inom Folketinget, som står bakom regeringens plan (om bla löne- och prisstopp 1975)", sade statsminister Poul Hartling den 5 december, "och jag kan bara få det till 81. Det är inte tillräckligt och därför måste Folketinget upplösas". Sagt och gjort. Det andra folketingsvalet under loppet av 13 månader hölls i Danmark den 9 januari. Regeringspartiet Venstre nästan fördubblade mandattalet från 22 till 42. Men regeringens stödpartier gick tillbaka ännu kraftigare, och Hartling avstod från att räkna mandaten — i varje fall från att räkna dem högt — då resultatet skulle göras upp. I gengäld hyste socialdemokraternas Anker Jørgensen inte något tvivel, då han — efter att hans parti hade vunnit tillbaka sju mandat av de 24, som det förlorade förra valet — räknade antalet mandat bakom regeringens plan till högst 78.

Venstre vann valet, men Venstreregeringen förlorade. I den mån Hartling hade gjort valet till en folkomröstning om regeringens plan var resultatet en besvikelse för honom. Från alla sidor, däribland också från näringslivet, beklagade man starkt, att valresultatet inte blivit klarare än det blev.

Det talades mycket om regeringskombinationer under de följande dagarna. Olika väljarundersökningar lämnade inget tvivel om att flertalet önskade att Venstre och Socialdemokratiet skulle bilda en samlingsregering. De skulle få majoritet tillsammans, nämligen 95 av Folketingets 179 mandat. Radikalerne som genom fd statsminister Hilmar Baunsgaard hade varit en outtröttlig förkämpe för en sådan regering, erbjöd sig själv att gå med i den. Vem vet, kanske skulle statsministerposten kunna gå till det förmedlande partiet... Men Baunsgaard hade förlorat ytterligare sju mandat i valet. Hans grupp var nu nere

bara 13. Något tvingande behov av Baunsgaards medverkan eller ännu mindre ledning tycktes därför inte finnas.

Också de konservativa ville ha en majoritetsregering. Partiet krympte och fick bara 10 mandat eller mindre än en tredjedel av vad det hade före valet i december 1973. Ditintills hade partiet varit landets näst största. Dess inre stridigheter har betytt en försvagning. Men långt allvarligare är att traditionellt konservativa röster i stort antal gått till Mogens Glistrups Fremskridtsparti, som klarade sig oväntat gott genom att behålla 24 av sina 28 mandat, och till Kristeligt Folkeparti, som under den katolske läraren Jens Møllers duktiga ledning ser ut att ha fått ett fast grepp om en viss väljargrupp och ökade till 9 mandat. Att också Venstre har tagit en stor del av de konservativa rösterna är givet. Poul Hartling var det icke-socialistiska Danmarks statsministerkandidat och det vill i realiteten säga majoritetens kandidat.

Ty ett annat karakteristiskt drag vid valet var, att vänsterflygeln inte förstärktes särskilt mycket. Socialdemokratiet gick visserligen fram sju mandat. Men de flesta av dessa kom från utbytare Erhardt Jakobsens Centrumdemokrater, som förlorade 10 av sina 14 mandat och med nöd och näppe kom tillbaka i Folketinget. På den yttersta vänsterflygeln gick kommunisterna fram med ett enda mandat till 7 — den Moskvatrogne Knud Jespersen talade stolt om en "markant framgång" — medan Socialistisk Folkeparti tappade två mandat och kom ned till 9. Så kom partiet Venstresocialisterne överraskande in igen med 4 mandat. Partiet klarade precis 2-procentsgränsen. Den yttersta vänsterflygeln fick bara en ökning med en promille, ett av valets mera positiva drag i en annars mycket oklar och flytande situation.

Socialdemokratiet och Venstre kunde inte enas om den rätta ekonomiska politiken, även om det inte finns mycket stora skillnader mellan de två stora partiernas förslag. Det var

först och främst personfrågan som skiljde dem. Vem skulle leda en samlingsregering? Båda partiledarna var villiga, och Hartling stöddes nog av ett antal socialdemokrater. Anker Jørgensen är inget stort namn i dansk politik.

Hartling kunde ha skapat en icke-socialistisk majoritet om han gått samman med Glistrups Fremskridtsparti. Men en samregering med hr Glistrup var inte tänkbar. Poul Hartling blev instängd mellan sin ouppfyllda önskan om ett samarbete med socialdemokraterna — under Venstres ledning — och hans oönskade parlamentariska beroende av den oberäknelige Glistrup och hans protestparti. Den 28 januari fick han rösterna i Folketinget emot sig och tvingades avgå.

Ekonomi och psykologi

Det är möjligt att hr Sträng inte förstår sig på ekonomisk teori. Under sin långa tid som finansminister har han gjort många uttalanden och bedömningar, som tyder på det. Men en förtjänst kan inte förnekas honom: han förstår sig på politisk psykologi.

Hr Sträng har av oppositionen och en talrik skara nationalekonomer fått påskrivet för den optimistiska grundsyn som präglar hans budgetförslag. Det är också möjligt att betänkligheterna är berättigade. Men viktigare är ändå att allmänheten, enkannerligen företagare och konsumenter, stimuleras att investera respektive konsumera. I hela västvärlden är problemet just nu att människorna är skrämde av oljekris, inflation och arbetslöshet. I sådana psykologiska lägen uppstår lätt en ond cirkel. Folk tror att det skall bli en svår depression. Företagarna väntar med att investera tills de ser hur det går, och konsumenterna försöker skapa reserver genom att spara. Kurvan vänder nedåt allt brantare. Ekonomerna upphäver varningsrop. Så får man en självuppfyllande prognos, som till väsentlig del är orsakad av rädsla. En psykologisk depression ger en ekonomisk depression.

Politikernas uppgift i ett sådant läge är

först och främst att motverka panikreaktioner och därefter att genom sina åtgärder bidra till att återställa tron på framtiden. Det är just vad Sträng försöker göra i Sverige, likaväl som Giscard d'Estaing i Frankrike och Helmut Schmidt i Västtyskland. Det råder mycket olika meningar om vilka verkningar deras vidtagna eller föreslagna åtgärder kommer att få. Svaren på alla oroliga frågor lär vi först få såsmåningom. Men en sak är obestridlig — tanken att bygga en ekonomisk politik på en optimistisk bedömning är psykologiskt riktig.

Med så mycket större förargelse bör hr Sträng ha tagit emot det socialdemokratiska ungdomsförbundets krav på en helt annan politik. SSU vill inte sänka statsskatten 1976, ej heller vill man ha ett kommunalt skattestopp.

Pengarna skall i stället flöda än rikligare till den offentliga sektorn. Att detta skulle leda till en kombinerad arbetslöshets- och inflationskatastrof, det begriper SSU inte. Nu lär det inte vara några svårigheter för regeringen att taga sina unga tokstollar i örat. Deras förslag går så uppenbart stick i stäv med den politik, som både regering och opposition vill föra, ehuru oenighet än så länge föreligger om viktiga delfrågor, att de knappast kan bli av politisk betydelse — annat än som argument mot socialdemokratin i 1976 års val. Att de överhuvudtaget framförts i en så allvarlig situation, bådar emellertid illa på längre sikt. Det vill till att socialdemokraterna i tid hinner lära upp sina ungdomar till något mått av ansvarskänsla.